

TULPEN in de TIJD

9 maart
t/m
29 juni 2012

Forum

(gebouw 102)
Droevendaalsesteeg 2
6708 PB Wageningen
<http://library.wur.nl/speccol>

Tentoonstelling Bibliotheek Wageningen UR

Openingstijden: maandag t/m vrijdag, 9.00 - 17.00 uur

TULPEN in de TIJD, tentoonstelling Bibliotheek Wageningen UR

Ter gelegenheid van de Floriade, de World Tulip Summit, beide in Venlo later dit jaar, en de viering van 400 jaar diplomatieke relaties tussen Nederland en Turkije gaat de voorjaartentoonstelling over de tulp. Basis vormt de verzameling vaak unieke werken van de Speciale Collecties. Bijzonder zijn onder meer tal van originele en kostbare florilegia uit de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw.

In de vitrines wordt een beeld geschetst van de teelt en veredeling van deze bijzondere bloem vanaf de zestiende tot en met heden, veelal door middel van originele bronnen. Zo toont de tentoonstelling allerhande publicaties, pamfletten en afbeeldingen uit de periode vanaf 1560 tot heden. Van florilegia (bloemboeken) tot aquarellen en prenten. Van pamfletten en kwekerscatalogi tot wetenschappelijke verhandelingen over allerlei teelt-technische aspecten van het illustere bolgewas.

1. Introductie & Windhandel, 1560-1650

Tulpen komen echter niet oorspronkelijk uit Nederland; ze werden geïntroduceerd in de 16de eeuw vanuit Turkije. De tulpen uit Turkije waren geen wilde planten, maar waren daar al eeuwenlang gecultiveerd. Oorspronkelijk komen wilde tulpen uit Centraal-Azië, dat dan deels onder Turkse heerschappij is. De hoogtijdagen van de Turkse tulpcultuur, de TulpenTijd moeten echter nog komen; in de vroege 18-de importeert Sheik Mohammed Lalizai (Lale betekent tulp en Lalizai betekent tulp-minnaar) zelfs tulpen uit Nederland.

De 'ontdekking' van de tulp wordt vaak toegeschreven aan de Vlaming Augier Ghislain Busbecq. Hij is voor het keizerlijk hof te Wenen aangesteld als consul in Turkije. Op weg naar Istanbul ziet hij in 1554 tulpen bloeien in de omgeving van Edirne, toen nog (H)Adrianopel geheten. Na zijn pensionering beschrijft hij zijn periode in Constantinopel in een boek in de vorm van brieven. Hij denkt dat ze tuliban genoemd worden maar dat is de Turkse muts of tulband die inderdaad qua vorm veel weg heeft van een tulpenbol. Clusius vermeldt later in zijn boek over de introductie van tulpen door Busbecq en het verkrijgen van zaailingen vanuit Brussel. Clusius kweekt zelf ook verschillende soorten tulpen in de Leidse Hortus en verspreidt ze over collega-botanici in Europa. Daarom wordt vooral Clusius gezien als diegene die verantwoordelijk is voor de introductie van de tulp in heel Europa.

De eerste gedrukte illustratie van de plant verschijnt in een boek van Rembert Dodoens of Dodonaeus, gepubliceerd in Antwerpen in 1568. Het is bekend dat Dodoens planten heeft verkregen van Clusius die rond 1565 in Mechelen woont en dan al de tulp kent. Ook wordt de tulp als tuinplant in de Zuidelijke Nederlanden al in 1583 afgebeeld in een studie over tuinontwerpen van Hans Vredeman de Vries.

In 1612 verschijnt de eerste, bekende kwekerscatalogus van Emanuel Sweerts in de vorm van een prachtig geïllustreerd Florilegium of bloemenboek. Sweerts, uit Zevenbergen, verkoopt zijn bollen gelijk met de boeken op de Frankfurter (Buch)Messe. Hij brengt meerdere florilegia uit met een toenemend aantal tulpen. In dezelfde tijd verschijnt het

werk van de graveurs vader en zoon Chrispijn van der Passe, de Hortus Floridus. In Duitsland bereikt de top van dit soort boeken met het verschijnen van de Hortus Eystettensis. Botanicus en tuinbaas Basilius Besler beschrijft daarin de planten van de bijzondere tuin van de bisschop in Eichstätt. Een ander prachtig florilegium is van Daniel Rabel waarin de planten van de Jardin du Roi in Parijs worden afgebeeld.

Vanaf de jaren dertig wordt de handel in tulpen met gestreepte, zogenaamde 'gebroken' patronen steeds populairder. Men weet nog niet dat dit veroorzaakt wordt door een virus. De handel wordt een rage waar iedereen, van hoog tot laag, aan probeert te verdienen. Het toppunt van deze tulpenwindhandel of tulipomanie wordt bereikt in 1637. Zo is er in Alkmaar op 7 februari een verkoping van een partij tulpen waarvan de totale opbrengst 90.000 guldens betreft; ongeveer gelijk aan 9 miljoen euro nu! De 'gelukkige' ontvangers zijn de weeskinderen van de overleden kastelein Wouter Winckel. De handel vindt vooral plaats in kroegen en op openbare plekken en op papier. De duurste tulp is de Semper Augustus, onder andere omdat die lastig te telen en zeldzaam is. Er is sprake van dat er van de Semper Augustus 3 bollen voor een bedrag van 30.000 florijnen zijn verkocht.

Omdat de tulpen maar kort in het jaar bloeien worden er tulpenboeken gemaakt met afbeeldingen als hulpmiddel bij de handel. Zo ook het tulpenboek van bloemist P. Cos uit Haarlem, een van de circa 30 geschilderde tulpenboeken die er in Nederland gemaakt zijn in de zeventiende eeuw als prototype van een kwekerscatalogus. Als manuscript is het uniek maar het is bovendien bijzonder omdat in de tekening bij de tulpen de namen vermeld staan die in die tijd gangbaar waren. Later zijn hierbij de gewichten per bol bij vermeld en de prijzen waarvoor ze op het hoogtepunt van de tulpenwindhandel in 1637 worden verkocht. De duurste, de Viceroy, wordt voor ruim vierduizend florijnen verkocht. Tijdgenoten verbazen zich over de ontstane speculatie in pamfletten en spotprenten. Ook in latere eeuwen wordt er naar gerefereerd als er wederom sprake is van windhandel of speculatie, zoals een eeuw later de hyacintenwindhandel en na de crises in de twintigste eeuw.

2. Tekenen en Telen, 1650-1850

Na afloop van de tulpenwindhandel blijft de tulp onverminderd populair. Bijzondere tulpen worden ook verzameld door rijke burgers zoals Henri d'Acquet, burgemeester van Delft, die zijn verzameling naturalia 'naar de natuur' liet afbeelden. Op hun buitenplaatsen konden de gasten dan de bloemen bewonderen ook als ze niet in bloei waren. In bloemenboeken en prentenseries zoals van Jeremias Falck worden verschillende cultivars van de tulp afgebeeld, evenals rozen, anjelieren, ranonkels en andere gangbare tuinplanten. Van een onbekende kunstenaar zijn honderden tulpenafbeeldingen bekend uit het begin van de achttiende eeuw die waarschijnlijk bedoeld zijn voor de verkoop van bollen in het buitenland. Hiervan zijn er drie prachtige exemplaren tentoongesteld waaronder een bijna zwarte tulp, uit een particulier collectie.

Ook verschijnen de eerste gedetailleerde verhandelingen over de teelt. Henri van Oosten in zijn Nederlandse Bloemhof beschrijft in 1800 de teelt van tulpen volgens de Franse

wijze. Het boek kent door de achttiende eeuw heen meerdere edities. De Duitse verhandeling *Arcana hortensia* beschrijft hoe planten 'nach der Kunst mögen verändert werden'. Benemann ziet de tulp als een lofuiting op de Schepper. In diezelfde geest bestudeert Maria Sybilla Merian de metamorfose van insecten. Behalve kunstenaress is ze daarmee ook de eerste wetenschapper die oog heeft voor welke insecten op welke waardplanten voorkomen. In haar werk *de Europese insecten* beeldt ze ook de tulp af, maar zonder insecten.

Catharina Lintheimer is een welgestelde dame; in 1742 neemt ze de 13de plaats in van de top belastingbetalers in Amsterdam. Als hobby heeft ze schilderles van Willem van Royen. Op haar buitenplaats Sluysna aan de Vecht schildert ze de bloemen in haar tuin. In het prachtige bloemenboek van Thomas Hale met platen van de Nederlandse kunstenaars Jacob van Huysum en J.C. Philips wordt de naamgeving van Linnaeus gevolgd. Ook in Frankrijk is de tulp geliefd, zoals blijkt uit het werk van geestelijke J.P. de Rome d'Ardene.

Internationaal bekende Haarlemse kwekers zoals Nicolaas van Kampen weten hun bollen ook aan te prijzen door een verhandeling te publiceren over de beste wijze om ze te telen, zó dat men er jarenlang plezier heeft. Midden in de achttiende eeuw neemt de belangstelling voor tulpen af vanwege een hype in de handel in hyacinten. Kweker Pieter Voorhelm besluit een veel voorkomende mutatie, namelijk dubbele bloemvorming, in zijn hyacinten een kans te geven. Hij en zijn opvolgers worden internationaal beroemd met de pluimvormige bloem. Opnieuw ontstaat er een windhandel in een bloembol, nu de hyacint. Toch blijft de tulp ook bij Voorhelm & Schnevoogt de meest voorkomende bollensoort; in 1769 verkopen ze ruim duizend variëteiten in binnen- en buitenland. Het *Nederlandsch Bloemwerk* uit 1794 benoemt ongeveer 800 tulpen verdeeld over 16 cultivars.

Onder invloed van de Verlichting heeft men de drang om alle bekende soorten in beeld te brengen en te beschrijven. Deze meerdere jaren durende inventarisaties zijn daarmee meer botanisch-wetenschappelijk van karakter dan de kunstzinnige florilegia van vroegere tijden. Niettemin zijn het nog steeds prachtige, met de hand ingekleurde plaatwerken. Mooie buitenlandse voorbeelden daarvan zijn: *Herbier general de l'amateur* (1816-1827), met 574 platen van Pancrace Bessa, een leerling van Pierre-Joseph Redouté; en de *Sertum botanicum* (1827-1832) met 600 ingekleurde lithografieën naar tekeningen van Gerard Severijns en Arentine Arends.

Nederland kent de *Flora Batava* (1800-1934) van Jan Kops waarin alle in het wild in Nederland voorkomende planten worden beschreven, waaronder de verwilderde bostulp - de *Tulipa silvestris*. Kops laat de platen door eigen kunstenaars maken. Van de eerste dertien delen heeft Bibliotheek Wageningen UR de originele tekeningen; echter helaas niet van de bostulp. Die meer wetenschappelijke benadering zien we ook terug in het werk van Thomas Hogg die aandacht besteedt aan bodem en bemesting en het werk van Gerardus Vrolijk waarin de anatomie en fysiologie van de tulp centraal staat.

3. Verzamelen & Veredelen, 1850-20nu

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw worden de bijzondere, afwijkende tulpenkleuren en -vormen populair, de monstrosa's en de parkiettulpen.

Tentoongestelde titels

Een van de eerste gedrukte publicaties met afbeeldingen van verschillende tulpen.
Florum, et coronariarum odoratarumque nonnullarum herbarum historia / R. Dodonaeus
Antverpiae: ex officina Christophori Plantini, 1568. - 307, [11] p. : pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R342G22 [p. 197/8]

De oudste afbeelding van een tulp in een tuin.
Hortorum viridariarumque : elegantes et multiplices formae ad architectonicae artis
normam affabre delineatae / J. Vredeman de Vries
Te Antwerpen : Theodoor Galle, [1583-1587]. - Pl. 26
FORUM - SPEC.COLL. – TUIN 01.1230.22 [K292]

Portret van de Turkse sultan Süleyman I, de Grote (1494-1566), met tulpvormige tuliban.
De vermaarde Konstantinopolitaansche ambassade van Aug. Gisl. Busbeeq /A. G.
Busbecquius
Dordrecht: [s.n.], 1662. - 495 p. : pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R338F06
&
The four epistles of A. G. Busbecquius concerning his embassy into Turkey ...
London: [J. Taylor and J. Wyat], 1694. - [VIII, 423] p
FORUM - SPEC.COLL. - R341H11

Carolus Clusius, Botanices Professor (1526-1609) en vanaf 1594 prefect van de Leidse
Hortus.
Lugd. Bat.: ex Officina Petri Vander Aa, [1700?]. – 1 pl. : gravure
&
Clusius, C. ; Pona, J.
Rariorum plantarum historia
Antverpiae [Antwerpen]: Ioannem Moretum, 1601. - 2 publ. in 1 bd.
FORUM - SPEC.COLL. - R333B11 // - R334B06
&
Prent van de Leidse hortus: De Academia aldus herbouwt in 't jaar 1617 ; aanzicht
academiegebouw en vogelvluchtperspectief hortus. – [ca. 1617]
&
Clusius, C. ; Dijk, W. van
A treatise on tulips by Carolus Clusius of Arras
Haarlem: Joh. Enschede en Zonen, 1951. - 71 p.
FORUM - SPEC.COLL. - R380E22

Deze oudste kwekerscatalogi werden met de bollen verkocht op de Frankfurter
Buchmesse.
Florilegium : tractans de variis floribus et aliis Indicis plantis ad vivum delineatum ... / E.
Sweerts
Francofurti ad Moenum: Anthonium Kempner. Erasmi Kempfferi, 1612. - 2 dl. in 1 bd. :
vnl. pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R333A09

&

Florilegium amplissimum et selectissimum : plantarum, et radicum formae, ad vivum partibus duabus... / E. Sweerts

Amstelodami ; Francofurti: Joannem Janssonium : Erasmi Kempfferi, 1614, 1620. - 2 dl. in 1 bd. : vnl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R341A24

Ingekleurde prent: Fritillaria iuncifoliis [Fritillary with open flower]; Allium Ursinum [Ransoms]; Tulipa viridis coloris [Green tulip] / Basilius Besler (1561-1629)

Uit: Hortus Eystettensis : sive diligens et accurata omnium plantarum, florum, / B. Besler. - 1st ed. – Nürnberg: Eichstatt, 1613.- 1 pl.

De titelprent van het deel Voorjaar beeldt de tulp af in de een Renaissance-tuin.

Hortus floridus : in quo rariorum et minus vulgarium florum icones ad vivam ... / C. van de Passe; J. Waldnelij

Arnhemij: Ioannem Janssonium, [1614-1617]. - 2 dl. in 1 bd. : 185 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R376D16

&

Plaat 45: Tulpen met bloemensteun.

Hortus floridus : in quo rariorum et minus vulgarium florum icones ad vivam ... // C. van de Passe; J. Waldnelij

Arnhemij: Ioannem Janssonium, 1614, 1616. - 4 dl. in 1 bd. : 140 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R376D17

Hoveniers en tuinbazen maken kopieën van kruidenboeken en tuinvoorbeelden voor eigen gebruik.

[Bloemen en cruydeboek : met getekende figuren]

[S.l.: s.n.], [ca. 1630]. - 218, [6] fol.

FORUM - SPEC.COLL. - R362B02 Bot.ill.

&

Verzameling, van afbeeldingen van bloem en grasperken, doolhoven, tuinhuisen, lustprieelen, latwerken, boomen, bloemen en planten / A. van Langelaar, M.C. van ; Langelaar

Buuren: [s.n., 17de -18de eeuw]. - 7 p. : 205 ms. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R362B10

Het tulpenboek van P. Cos is een catalogus waar de prijzen *per bol* later aan zijn toegevoegd.

Verzameling van een meenigte tulipaenen, naar het leven geteekend met hunne naamen, en swaarte der bollen, zoo als die publicq verkogt zijn, te Haarlem in den jaare A. 1637, door P. Cos, bloemist te Haarlem

Haarlem: [s.n.], 1637 : 75 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R362B03 Bot.ill.

Verzameling tulpenpamfletten, verschenen ten tijde van de tulpenwindhandel, 1634-1637, o.a.:

- Samen-spraeck, tusschen Waermondts ende Gaergoedts, nopende de opkomste ende ondergangh van flora [3 dl.]
- Een nieu rou-mantels liet voor de floristen : omdat Flora in de kraem is gelegen van twee doode hoere-kinderen
- Lijste van eenighe tulpaen : verkocht aen de meest-biedende op den 5 Februarij 1637 ... tot Alckmaer
- Tooneel van flora : vertonende: grondelijcke redens-ondersoekinghe, van den handel der floristen ...

FORUM - SPEC.COLL. - R337A25

Een eeuw later was er weer interesse voor de tulpomanie vanwege een windhandel in hyacinten.

Plaat Flora's GecksKap

In: De drie t'zamenspraeken tusschen Waermondts en Gaergoedts, over de op- en ondergang van flora / A. Roman

2e [= 3e dr. verm. en verb.]. - Tot Haerlem: gedrukt by Johannes Marshoorn, 1734. - [2], 219 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R338F55-1 // R338F52

&

Uytlegging van de plaat

Te Rotterdam [etc.]: by Maronier en Vis [etc.], 1763. - 1 bl.

FORUM - SPEC.COLL. - R337A25,10

In de 20-ste eeuw, na de jaren '30 crisis, stond de tulpenwindhandel opnieuw in de belangstelling.

De pamfletten van den tulpenwindhandel 1636-1637 / E.H. Krelage.

's-Gravenhage: Nijhoff, 1942. - 320 p. : ill.

FORUM - SPEC.COLL. - 513-N-1-A/1942-01

&

Bloemenspeculatie in Nederland : de tulpomanie van 1636 - '37 en de hyacintenhandel 1720 - '36 / E.H. Krelage

Amsterdam: [s.n.], 1942. - 205 p.

FORUM - STACKS - 457F13

Kunstenars in heel Europa maakten suites met prenten van tulpen en andere bloemen.

[Convoluut met verzameling suites van gravures en etsen van tulpen en andere bloemen] / J. Falck [e.a.]

[Amsterdam; etc.: C.J. Visscher,; etc., ca.1660]. - 11 dl. : 166 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R340B15

In Delft verzamelde burgemeester Henri d'Acquet naturalia en liet die door kunstenaars afbeelden.

Aquarel 45: Tulipa montana bicolor, 1681 [*Tulipa australis* Link, uit het Middellandse Zeegebied]

[Arbores, frutices, bulbi, plantae, ad vivum coloribus pictae] / verzameld door Henri J. d'Acquet. - [Delft]: [s.n.], 1670-1706 : 140 pl.
FORUM - SPEC.COLL. - R362D01

Een van de eerste Nederlandse verhandelingen gewijd aan de teelt, onder andere van de tulp.

De nieuwe Nederlandse bloem-hof, ofte de zorgvuldige hovenier, onderwijzende, hoe men allerhande soorten van de curieuste bloemgewassen; als tulpen, angelieren, hyacinten, narcissen etc. gelukkiglijk sal voortsetten, en veilig tegen 't verderf bewaaren, enz. / H. van Oosten

Leyden: Joh. du Vivie, en Is. Severinus, 1700. - 5 dl. in 1 bd.

FORUM - SPEC.COLL. - R352G13

In de 18de eeuw zijn honderden tulpentekeningen gemaakt van door een onbekende kunstenaar.

3 aquarellen: 1 zwarte tulp, 2 papegaaitulpen, 3 bouquet met tulpen.

[S.l. : s.n., 1710?]

Particuliere collectie

De Tulpen in een Turks tulpenboek uit de Lale Zamani (Tulpentijd) zijn veel smaller en spitsier.

The tulip in the 18th century / Ekrem Hakki Ayverdi ; ed. By M. Ugur Derman

[Istanbul] : Kubbealti Nesriyati, 2006

Ook in Duitsland verschenen verhandelingen over de teelt van tulpen.

Arcana hortensia : das ist: bewehrte Kunst-stueck, oder geheime Lehren ...als da seynd Tulipanen,... nach der Kunst moegen veraendert werden / M.J.A.Stelly

Gedruckt zu Costantz: bey Joh. Jacob Labhart, 1716. - [14], 124 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R335H17

&

Die Tulpe, zum Ruhm ihres Schoepffers, und Vergnügung edler Gemüther / J.C.

Benemann

Dresden und Leipzig: Georg Conrad Walthern, 1741. - 176 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R337D30

Maria Sybilla Merian maakte prachtige tulpenaquarellen; deze tulp verbeeldt ze zonder insecten.

De Europese insecten : met een korte beschryving, waar in door haar gehandelt word van der rupsen begin, voedzel en wonderbare verandering, ... en andere diergelyke bloedeloose beesjes / M.S. Merian ; J. Marret

Tot Amsterdam: bij J.F. Bernard, 1730. - 84 p. : 184 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R342A11-1

Ook vermogende dames zoals Catharina Lintheimer schilderden de tulp in al haar hoedanigheden.

4 Aquarellen: [35] & [98] Tulipa spec. / Catharina Lintheimer, 1726, 1739; & [55]

Bouquet, 1728;

[93] *Narcissus tazetta* L., *Narcissus jonquilla* L. en *Tulipa spec.* / Catharina Lintheimer, 1737

Uit: *Konstboek van Simon Schynvoet* : [verzameling botanische illustraties]

[Amsterdam?]: [s.n.], [ca. 1690-1750] : 142 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R355A02

Hale beschrijft de teelt op verschillende wijzen, o.a. Hollandse; volgens het systeem van Linnaeus.

Plaat 34: *Changeable tulip*, *Golden tulip*, *Bleeding tulip*, *Pearl and crimson tulip*, [etc.] / Van Huysum pinxt.

Eden: or, a compleat body of gardening, ... : together with the culture of all kinds of flowers, ... / T. Hale

London: printed for T. Osborne, [etc.], 1757. - IV, II, 714 p. : 1 frontisp., 60 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R350A01

De verhandeling van de geestelijke d'Ardene is ook op ervaring vanuit zijn eigen tuin gebaseerd.

Traite des tulipes, qui non-seulement reunit tout ce qu'on avoit precedemment ecrit de raisonnable, mais est augmente de quantite de remarques nouvelles sur l'education de cette belle fleur / J.P. de Rome d'Ardene

Avignon: Louis Chambeau, 1760. - 252 p. : 2 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R339F2

Nicolaas van Kampen had in Haarlem vanaf ca. 1730 de kwekerij 'Cieraad der Flora.

Traite des fleurs a oignons : contenant tout ce qui est necessaire pour les bien cultiver, fonde sur une experience de plusieurs annees / N. van Kampen

Harlem: C.H. Bohn, 1760. - 117 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R346G01

De collectie van kwekerij Voorhelm & Schneevoegt bevatte ruim duizend verschillende tulpen.

Accurate description of ... hyacinths, tulips and ranunculuses; that are collected from the different Dutch flowrist's, and to gether to be found in the large Dutch flowergarden from Voorhelm and Schneevoegt

Haerlem: Voorhelm and Schneevoegt, [1769]. - 140 p.

FORUM - SPEC.COLL. - R335H16

In dit achttiende-eeuwse florilegium worden tulpen en andere planten afgebeeld met insecten.

Plaat 4: Admiraal van Enkhuizen

Nederlandsch bloemwerk door een gezelschap geleerden

Te Amsterdam: bij I.B. Elwe, 1794. - II, [2], 128, [3] p. : 53 gekl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R333F05 Pl.

Panrace Bessa, leerling van Redouté, was een van de beste botanische kunstenaars van zijn tijd.

3 prenten: *Tulipa Celsiana*; *Tulipa Silvestris*; *Tulipa Clusiana* / P. Bessa;

Uit: Herbarium general de l'amateur, contenant la description, l'histoire, les propriétés ... des végétaux utiles et agréables / J.C. Mordant de Launay ; J.L.A. Loiseleur Deslongchamps; peintes d'après nature par M[on]. P. Bessa
Paris: Audot, 1816-1827. - 8 tom. : 572 [+ 2] gekl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R336C01

&

Histoire des tulipes / C. Malo ; planches en couleur dessinées par P. Bessa
Paris: Louis Janet, [1821]. - 180 p. : 12 gekl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R338F56

De Flora Batava beschrijft alle in Nederland in het wild groeiende planten, waaronder de bostulp.

Dl. 5 (1828), t. 377: *Tulipa silvestris*

Flora Batava : of afbeelding en beschrijving van Nederlandsche gewassen / J. Kops; J.E. van der Trappen [e.a.]

Te Amsterdam [etc.]: by J.C. Sepp en Zoon [etc.], 1800-1934. - 28 dl.

FORUM - SPEC.COLL. - R346B01

Florist Thomas Hogg besteedt in zijn teeltverhandeling ook aandacht aan bodem en bemesting.

A concise and practical treatise on the growth and culture of the carnation, pink, auricula, polyanthus, ranunculus, tulip, hyacinth, rose, and other flowers; including a dissertation on soils and manures, ... / T. Hogg

2nd ed., with additions. - London: Whittaker, 1822. - XXVII, 304 p

FORUM - SPEC.COLL. - R333H17 [plaat]

Dit Belgische meesterwerk bevat met de hand gekleurd litho's naar tekeningen van G. Severijns.

Prent uit dl. 6, 1832: *Tulipa Clusiana* = *Tulipa de Perse*

Sertum botanicum, collection choisie de plantes les plus remarquables ... / P.C. van Geel

Bruxelles: de l'imprimerie de l'établissement du Sertum Botanicum, 1827-1832. - 6 Vol. : 600 gekl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R343A57 / R343A58

Hoogleraar Botanie Gerardus Vrolik gaf ook les in fysiologie, ontleed- en verloskunde.

Over de veranderingen, welke de bloembol, staande deszelfs wasdom, bij tulpen ondergaat / G. Vrolik

Amsterdam: [s.n.], 1829. - 9 p.

FORUM - SPEC.COLL. - RBrkWJ18

In de serie Lieblingsblumen worden 15 van de meest populaire planten in Duitsland beschreven.

Lieblingsblumen: Tulpe, ihre Geschichte, Fortpflanzung und Behandlung, nebst Anweisung sowohl im freien wie in Töpfen leicht und sicher die schönsten Prachtexemplare zu ziehen
Leipzig: Moritz Kuhl, [1856]. - 16 p : ill.

FORUM - SPEC.COLL. - R291G31 dl.5 Tulpe [met plaat]

De firma A.C. van Eeden & Co. laat tulpen afbeelden door G. Severijns en Arentine H. Arendsen.

Plaat 6: Parrot tulips; Plaat 70: Single early tulips

Album van Eeden : Haarlem's flora : afbeeldingen in kleurendruk van verschillende bol- en knolgewassen

[Haarlem]: [A.C. van Eeden & Co.], 1872-1881. - [100?] p. : 120 gekl. pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R377C11 // R377B22

Drie generaties Krelage bouwden internationaal een naam op voor Holland – Bloembollenland.

De wintertuin der firma E.H. Krelage & Zoon in 1858

Een eeuw bloembollenteelt : het honderdjarig bestaan der tuinbouwinstelling "Bloemhof" herdacht

Haarlem: [Krelage], 1911. - 61 p.

FORUM - SPEC.COLL. - M0149

&

3 catalogi: Darwin-tulpen, 1891; Haarlemmer Blumenzwiebeln, 1901; Bloembollen, 1902

Serie kwekerscatalogi van E.H. Krelage & Zoon te Haarlem

Haarlem: E.H. Krelage & Zoon

FORUM - SPEC.COLL. - BOX E00198 - AANWEZIG 1858,1867-1920

&

Darwin en Haarlem: over vertalers, lezers en tulpen / Boudien de Vries

Haarlem : jaarboek ... Vereeniging "Haerlem" ; Historische Vereniging "Haerlem"

Haarlem: Bohn, 2009. – P. 59-72

FORUM - STACKS - 1158D17 - Tulipa

De firma Tubergen zend botanici uit naar Centraal Azië voor het importeren van nieuwe tulpen.

Herinnering aan de vestiging der Firma C.G. van Tubbergen Jr. op "Zwanenburg" te

Haarlem, 1868-1928

[S.l.: s.n.], [1918]. - 78 p : ill.

FORUM - SPEC.COLL. - R272G17

&

Serie kwekerscatalogi van C. G. Van Tubergen te Lisse: 1897, 1905, 1908

FORUM - SPEC.COLL. - BOX E00354 - AANWEZIG (1895-2004), (2010)

Vervolg van het Album van Eeden, van de Algemeene Vereeniging voor de Bloembollencultuur.

3 litho's: Monstrosa; Duc van Tholl; Gele Prins, Prins van Oostenryk, Gouden bruid van Haarlem

Florilegium Harlemense : gekleurde afbeeldingen met beschrijving van bol- en knolgewassen

Haarlem: Erven Loosjes, 1901. - 2 dl. : 60 pl.

FORUM - SPEC.COLL. - R344A16

Kleurenlithografieën in art-nouveaustijl (Jugendstil) van Theo Nieuwenhuis en Loet Klaver.

Plaat 34: -Gekweekte enkele Tulp (Tulipa Gesneriana L.)

Uit: Nederlandsche planten : 55 lithographieen in kleuren / T. Nieuwenhuis ; L. Klaver; J. Ritzema Bos
Amsterdam: Van Looy, 1905. - 70 p. : 55 gekl. pl.
FORUM - SPEC.COLL. - RQ0338

Een van de eerste Verkade-albums die Jac. P. Thijsse maakte voor de koekjesfabriek Verkade.
Lente / J.P.Thijsse
Zaandam: Verkade, 1906. - 52 p.
FORUM - SPEC.COLL. - ZZ0367

D.W. Lefeber werd bekend door de veredeling van de Tulipa greigii en van Darwin-hybriden.
[Veiling]Catalogus van de beste en allernieuwste soorten Tulpen ... van de firma D. W. Lefeber & Co. te Lisse
Lisse: D. W. Lefeber & Co., 1928
FORUM - SPEC.COLL. - BOX E00606 - AANWEZIG 1928

De firma's Van der Schoot lieten hun kwekerscatalogi illustreren door kunstenaar Jan Voerman Jr.
Catalogi: 1934, 1938, 1939, 1939
Uit: Serie kwekerscatalogi van A.C. van der Schoot N.V. & R.A. van der Schoot N.V
Hillegom: A. C. Van Der Schoot & Zonen; R. A. Van Der Schoot Kessels N.V
FORUM - SPEC.COLL. - BOX E00312 - AANWEZIG 1929-1956

Dit boek van Iris- en Tulpenkweker William R. Dykes is geïllustreerd door zijn vrouw Elisabeth.
Notes on tulip species / W.R. Dykes ; E.K. Dykes; A.D. Hall,
London: [s.n.], 1930. - 108 p.
FORUM - SPEC.COLL. - R341A06 [plaat 15 Tulipa Turkestanica Regel]

De bepaling van het virus dat in de 17de eeuw de veroorzaker was van het breken van kleuren.
Onderzoekingen over virus-ziekten in bloembolgewassen II : tulpen I / E. van Slogteren; M.P. de Bruyn Ouboter
Wageningen: Veenman, 1941. - 54 p.
FORUM - STACKS - NN02623,45,4 [Ingeplakte kl.pl no. 111-115 Gebroken tulpen]

Zowel nationaal als internationaal werden er rassenlijsten gepubliceerd.
Report of the Tulip Nomenclature Committee... / Royal Horticultural Society (London)
London: Spottiswoode, Ballantyne & Co, 1917
FORUM - STACKS - 448D36 - AANWEZIG 1914(1917)
&
Classified list and international register of tulip names : with particulars of the Royal General Bulbgrowers' Association's classification of tulips and arrangements for the registration of tulip names...
Hillegom: Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur
FORUM - STACKS - NN38207 - AANWEZIG (1939),(1952)-(1987)

&

Rassenlijst voor tulpen / Instituut voor de Veredeling van Tuinbouwgewassen
(Wageningen)

Wageningen: Instituut voor Veredeling van Tuinbouwgewassen, 1968

FORUM - STACKS - NN13256 - AANWEZIG No. 1(1968)-2(1972)

Ernest Krelage beschreef hoe de bloembollensector uitgroeide tot internationaal groot aanzien.

Drie eeuwen bloembollenexport : de geschiedenis van den bloembollenhandel en der
Hollandsche bloembollen tot 1938 / E.H. Krelage

's-Gravenhage: Rijksuitgeverij, 1946. - 791 p.

FORUM - SPEC.COLL. - 226-E/1946-01

Bij Wageningen University werden in de 20ste eeuw planten getekend uit de eigen
collecties.

2 aquarellen: Tulipa kaufmanniana Reg. 'Aurea' / E. Gerhardt, 12-4-1955; Tulipa
kaufmanniana Reg. / E. Gerhardt 14-4-1955

Uit: Verzameling botanische tekeningen van planten in de Botanische Tuinen. – [1950?-
1985?], ca. 3250 tek.

FORUM – SPEC.COLL. - inv.nr.102.001.1692 [WAG9100966]; inv.nr. 102.001.1691
[WAG9100965]

Zowel in Engeland als de VS zit takken van de firma die Peter de Jager in 1868 in Heiloo
startte.

Series of nursery catalogues of P. de Jager & Sons

Hamilton, Massachusetts: P. de Jager & Sons

FORUM - SPEC.COLL. - BOX F00251 - AANWEZIG (1956)

Opnieuw een album met bloembollen, nu van de in 1920 opgerichte Kring Bloemist-
Hoveniers.

2 platen: Queen of Night; Lily flowered tulip Aladdin

Album bolbloemen / [toelichtende tekst door J.T.C. Dix]

[S.I.]: Kring Bloemist-Hoveniers, [ca. 1964]. - losbl.

FORUM - STACKS - 900B51

Dix was als hybridisator in dienst geweest bij Krelage; Hoog was verbonden aan
Tubergen.

De veredeling van tulpen, hyacinten, narcissen en irissen / J.F.C. Dix; M.H. Hoog
Hillegom: [s.n.], 1974. - 94 p.

FORUM - STACKS - 971A41

Hernieuwde aandacht voor botanische soorten uit het Nabije Oosten, in het bijzonder uit
Turkije.

Tulips and irises of Iran and their relatives / P. Wendelbo,

Tehran: Botanical Institute of Iran, 1977. - 83 p.

FORUM - STACKS - 900B52

&

The bulbous plants of Turkey : an illustrated guide to the bulbous petaloid monocotyledons of Turkey : Amaryllidaceae, Iridaceae, Liliaceae / T. Baytop; B. Mathew
London [etc.]: Batsford, 1984. - 132 p.
FORUM - STACKS - 900B56

Het IBC produceert een bloembollenboekje in elf talen waaronder de Scandinavische en Japans.
[Tulpen en andere bolgewassen] / Internationaal Bloembollencentrum
Hillegom: I.B.C., [1987]. - 15 p.
PPOBBF - NW - L-116

Kwekerij Nijssen is een postorderbedrijf, gespecialiseerd in o.a. historische bol en knolgewassen.
Serie kwekerscatalogi van P.C. Nijssen te Heemstede
Heemstede: P.C. Nijssen
FORUM - SPEC.COLL. - BOX E01039 - AANWEZIG (1994)-(1997),(2007)

Onderzoek van Wageningen UR en voorlopers naar de tulpen in al haar aspecten.
Tulp core collectie / L.W.D. van Raamsdonk, i.o.v. Laboratorium Bloembollen Onderzoek
Wageningen: CPRO-DLO, 1996. - 24 p.
FORUM - STACKS - VS08924

&
Biotechnologie voor bloembollen : het ontwikkelen van een transformatieprocedure voor tulp : eindverslag van het project 'Genetische manipulatie tulp' / A. Wilmink; B.C.E. van Kronenburg - van de Ven; R. Bouwer
Wageningen: CPRO-DLO, 1996. - 28 p.
FORUM - STACKS - 907E46

&
Flower colours and pigments in tulip cultivars / J.P. van Eijk; H.A. van Keulen; A.J. van Dijk
Wageningen: IVT, 1987. - 15 p.
FORUM - STACKS - NN06744,236
Onderzoek, waarbij bijna 500 oude en nieuwe tulpencultivars op bloempigmenten werden geanalyseerd.

Wageningse dissertaties focussen op aspecten van de tulpenteelt.
Interspecific hybridization in the genus Tulipa L. / M.G.M. van Creijl
[S.I.]: Van Creijl, 1997. - 163 p.
FORUM - STACKS - NN08200,2220

&
Role of physiological factors in tulip bulb scale micropropagation / M.W.P.C. van Rossum
[Wageningen]: Van Rossum, 1997. - 119 p.
FORUM - STACKS - NN08200,2354

Overzicht van een selectie uit de tulpencollectie van Plant Research International
Cover van Resource: magazine van Wageningen Universiteit & Researchcentrum. No. 7, maart 2003

3 foto's van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO), Bloembollen, Lisse [met dank aan Fred Geers]

1. Het opsporen van zieke tulpen ging vroeger met het menselijke oog; PPO werkt samen met PRI om machinaal te kunnen 'ziekzoeken' op het veld. Met behulp van een uitgekende opstelling met diverse soorten geavanceerde digitale camera's is het mogelijk gebleken afwijkende beelden van het gewas te registreren om zo zieke gewassen aan te tonen. Dure menskracht is op termijn te vervangen door deze ziekzoekmachine.

2. PPO Bloembollen doet in de praktijk onderzoek naar de snijbloemenproductie van tulp in meer lagen. Door meer lagen te benutten in de kas en andere ruimten waar de bollen verblijven, is het mogelijk met een minimum aan energie een kwalitatief goede tulpebloem te produceren. Dat is gunstig voor de rentabiliteit van de teelt, maar ook voor het milieu.

3. Met zogenaamde tentjesproeven is tijdens de teelt van tulp onderzocht op welk moment, en in welke mate virusverspreiding door bladluizen plaatsvindt. Dit onderzoek heeft aangetoond dat virusverspreiding al erg vroeg in het seizoen op gang komt, zelfs voordat bladluizen grootschalig waargenomen worden. Vroegtijdige gewasbescherming en het zo snel mogelijk verwijderen van de virusbron door 'ziekzoeken' is daarom cruciaal.

Recente publicatie en poster van Plant Breeding, Wageningen UR [met dank aan Jaap M. van Tuyl]

- publicatie Assessment of intergenomic recombination through GISH analysis of F1, BC1 and BC2 progenies of *Tulipa gesneriana* and *Tulipa fosteriana* / A. Marasek-Ciolakowska, H. He, P. Bijman, M. S. Ramanna and P. Arens, et al.

Plant Systematics and Evolution, Online First™, 11 February 2012

- poster Marker assisted breeding and selection for disease resistance in tulips / Paul J.J. Bijman, Arwa Shahin, Paul Arens and Jaap M. van Tuyl. TTI Groene Genetica, 2011.

Colofon

Tentoonstelling Bibliotheek Wageningen UR

9 maart 2012 – 29 juni 2012, maandag - vrijdag, 9.00 - 17.00 uur

Leeszaal [Speciale Collecties](#), Forum (geb. 102), Droevendaalsesteeg 2, Wageningen

Meer informatie: [Speciale Collecties](#) / Liesbeth Missel tel. 0317-482701 / 0317-484546